

Huan Valera

HUANITA

Edicija **Klasici španskog realizma**

Urednik: Vladimir Karanović

Naslov originala:

Juan Valera

Juanita la Larga,

edición de Marta González Megía, Madrid:

Ediciones Akal, 2006. 443 pp.

Huan Valera

HUANITA

*Sa španskog prevela:
Katarina Krstić*

*Pogovor napisao:
Vladimir Karanović*

Pi-press, 2011

POSVETA

Uzvišenom gospodinu markizu de la Vega de Armihu,

Dragi moj prijatelju, ne znam da li je ova knjiga roman ili nije. Napisao sam je sa malo veštine, unoseći u nju uspomene iz moje prve mladosti, pa čak i detinjstva, koje sam proveo u nekom mestu provincije Kordobe. U želji da imam slobodan prostor za osmišljavanje radnje, nisam pisao o određenom mestu, već sam izmislio jedno, dajući mu fiktivno ime, iako verujem da su se ponašanja i običaji, karakteri, strasti pa čak i događaji opisani u ovoj knjizi mogli dogoditi, a možda su se zaista i dogodili, budući da sam ja, na izvestan način, više verni pripovedač, nego književnik obdaren maštom i inventivom. Ja, lično, ne bih mnogo cenio ovo svoje delo da danas nije u modi ova vrsta romana, verna kopija stvarnosti, a ne tvorevina poetskog duha. Ono takođe nije mnogo vredno jer ne uzdiže duh do uzvišenih sfera, a i ne nastoji da izloži neku metafizičku, psihološku, socijalnu, političku ili religioznu tezu.

Huanita nema cilj da nešto dokaže, baš kao što ništa i ne dokazuje. Njen uspeh, ako ga bude i imala, biće isključivo u tome da zabavi. Ja sam se dosta zabavljao dok sam je pisao, što ne podrazumeva da će je smatrati zabavnom i oni koji je budu čitali. Šta više, vrlo je moguće da sam u toku pisanja iz nje iscrpeo svu zabavnost pa će do čitaoca stići potpuno ogoljena, baš kao kad neko pojede meso i odbaci kost.

Mislio sam na početku da Vama posvetim ovaj roman, ako ga tako možemo zvati, ali sam se zbog prethodnih razmatranja ozbiljno premišljao i malo je nedostajalo da ne napišem ovu posvetu. Budući da ne dokazujem ništa, jer roman nema nikakvu hipotezu, nisam sklon učenoj poeziji, a čak i ne zabavljam, jer sam ispio sav sok zabave dok sam ga pisao, zapitao sam se: Šta ću Vam onda posvetiti, a da bude dostojno posvete?

Uprkos svemu navedenom, ipak sam ostao pri ovoj posveti i to iz dva razloga. Prvi razlog je moje ubeđenje da ćete ovu knjigu prihvatiti blagonaklono, uprkos tome što malo vredi, jer je ona dokaz mog večnog prijateljstva i zahvalnosti koju vam dugujem, bilo zbog ranijih usluga, bilo zbog skorašnjih, kada ste se ponovo pokazali kao moj zaštitnik. Drugi razlog se zasniva na tome da ova knjiga može da se posmatra kao ogledalo ili verna reprodukcija ljudi i običaja provincije u kojoj sam se rodio i u kojoj ste Vi bili među najuglednijima. Iako opisima i portretima koje u delu stvaram nedostaje gracioznosti, verujem da ipak odražavaju ljubav sa kojom sam ih pisao i da će bar uspeti da pobude zadovoljstvo i simpatije kod Vas i čitalaca. Zbog svega toga sam sklon da se nadam da će Vam se moja knjiga dopasti, kao i da će se dopasti i čitaocima. Ako ne baš onoliko koliko Vama, onda bar dovoljno da mi ne zamere ili ne shvate ozbiljno mnoge greške koje će u njoj uočiti.

Molim Vas, stoga, da prihvatite moj skromni poklon koji vam posvećujem iz najbolje namere i sa puno ljubavi, i da smatrate da sam Vam zauvek privržen prijatelj,

Huan Valera

I

Jedan moj prijatelj, novoizabrani poslanik, čije ime neću navesti jer nije od značaja za ovu priču, bio je oduševljen svojim okrugom, a posebno mestom u kome je imao najveći uticaj, mestom koga ćemo mi nazvati Viljalegre¹. Ovo bogato, iako malo, naselje u Andaluziji, beše u to vreme vrlo napredno i razvijeno, jer su njegovi plodni vinogradi, koje tada još nije bila uništila filoksera, davali izvrsna vina, koja su se kasnije prodavala u Heresu² i tako su postajala hereska.

Viljalegre nije bilo regionalno sedište, kao ni zvanično najznačajnije mesto u izbornom okrugu našeg prijatelja, ali oni koji su u njemu glasali, bili su toliko pod uticajem jednog veoma uvaženog glasača, da su baš svi glasali, kao što bi se reklo, bez pogovora, za onoga koga bi on odredio. Razumljivo je, dakle, da je ova jednoglasnost na svim izborima davala Viljelegreu veliki prestiž i nadmoć.

-
- 1 Izmišljeno mesto u Andaluziji. Često se poistovećuje sa Kabrom ili Donja Mensijom, gradovima u kojima je Valera proveo detinjstvo. (prim. prev).
 - 2 Heres je grad u provinciji Kadis u Autonomnoj Pokrajini Andaluziji, poznat po proizvodnji istoimenog vina (prim. prev).

Naš prijatelj je bio toliko zahvalan poglavaru³ Viljalegrea, koji se zvao Andres Rubio, da ga je do zvezda uzdizao, a nama ga je navodio kao primer i dokaz da sreća nije slepa i da je naklonjena onima koji su je dostojni, ali uz izvesno ograničenje, odnosno, jedino ako ta srećna osoba ne izlazi iz mesta u kome živi i pokazuje svoje vrline.

Da je don Andres Rubio živeo u Rimu tokom prvih vekova hrišćanstva, on bi bez sumnje bio neki Marko Aurelije ili neki Trajan, ali budući da je živeo u Viljalegreu, u ovom našem veku, zadovoljio se time da bude poglavar, ili bolje rečeno Cezar ili imperator Viljalegrea, gde je imao apsolutnu vlast i gde su ga svi uvažavali, i sa zadovoljstvom su mu se pokoravali.

Novoizabrani poslanik je, međutim, više hvalio drugu osobu iz okruga, budući da bez njega ne bi došli do izražaja svemoć i dobročinstvo don Andresa Rubija. Baš kao što su Filip II, Luj XIV, papa Lav X i skoro svi veliki vladari imali uz sebe svog omiljenog i odanog ministra, bez čije pomoći ne bi uspeli da prikažu svoja čudesna dela niti da obezbede prevlast svojoj zemlji, don Andres Rubio je takođe imao svog ministra, koji je u okviru malog kruga svoje delatnosti, bio kao Bizmark ili Kavrur. Taj čovek je bio opštinski sekretar i zvao se don Fransisko Lopes, iako su mu se svi odbačali sa don Pako.

3 U periodu Restauracije dinastije Burbon u Španiji (1874-1923), tadašnje Ministarstvo unutrašnjih poslova je postavljalo poglavara u svakom španskom gradu i selu. Ovi poglavari imali su apsolutnu političku i administrativnu moć i uživali su bezuslovnu podršku guvernera, vojske i sudija, u zamenu za saradnju prilikom izbora. Vlada je, naime, određivala kandidata za koga je trebalo da se glasa na određenom području. Kontrola koju je poglavar imao nad glasačima je dostigla takav stepen, da je zahvaljujući tome bilo moguće uspostaviti i održavati dvopartijski sistem, koji je odavao prividnu sliku parlamentarne demokratije (prim. prev).

Mada je napunio već pedeset i tri godine, bio je u odličnoj formi, tako da je izgledao mnogo mlađe. Bio je visok, mršav, okretan i snažan, sa retko kojom sedom u kosi, sa ravno ošišanim crnim brkovima i bradom, uvek doteran u urednom i čistom odelu i sa izražajnim i velikim svetloplavim očima. Nije mu nedostajao ni jedan jedini zub i svi su mu bili isti, zdravi, jaki i vrlo beli.

Don Pako je važio za zabavnog i prijatnog čoveka, koji bi uvek unosio šale u razgovor, a da nikada nikoga nije time uvredio ili ponizio, kao i za veštog pripovedača, budući da je odlično poznavao život i nesvakidašnje događaje, ljubavne dogodovštine, bogatstvo i siromaštvo svih ljudi koji su disali i živeli u Viljalegreu, a i na nekih pet kilometara u okolini. Toliko o njegovom ponašanju i ophođenju.

Don Pako je međutim vredeo i više od toga, bio je naj sposobniji čovek u opštini. Mada su u mestu postojala dva diplomirana pravnik i tri sa doktoratom, bili su to advokati koji se nisu mnogo razumeli u zakone, pa su se stoga svi obraćali don Paku, koji je, iako nije bio pravnik, znao više zakona od onoga ko ih je izmislio. On im je pomagao da sastave, ili je za njih sam pisao, razne molbe ili žalbe u vezi sa brojnim i komplikovanim sudskim sporovima.

Mesni notar je bio neznanica, koji je nasledio pisarnicu od svog oca i koji se bez saveta i konsultacija sa don Pakom ne bi usudio da napiše ni testament, ni sporazum o braku, ni ugovor o zakupu ili kupoprodaji, ni rešenje o raspodeli nasledstva.

Predsednik opštine i savetnici, uglavnom seoski zemljoradnici, koje je don Andres birao ili imenovao, bili su mu bezgranično odani i privrženi, ali kako se nisu razumeli u propise i zakonske odredbe u vezi sa administracijom i imanjem, don Pako je bio taj koji je određivao plaćanje doprinosa i vodio računa o svemu. On se u isto vreme brinuo o čistoći grada, o održavanju zgrada opštine i ostalih javnih objekata, kao i o organizaciji i pribavljanju mesa, žitarica, povrća i

voća. U svom poslu bio je tako srdačan i ljubazan, da je zaslužio zavidno poštovanje među baštovanima i piljarima, koji su imali običaj da mu šalju kući, kao poklon, u zavisnosti od godišnjeg doba, bilo sočne smokve, bilo mekanu zelenu salatu, bilo izvrsne zelene i ukusne šljive ili najmirisnije i najslađe breskve. Mesar je bio veliki prijatelj sa don Pakom, pa ako bi neko tele slomilo nogu i on bi morao da ga zakolje, mozak, jezik i ono najbolje od plečke se nisu mogli naći ni na čijoj trpezi osim na trpezi don Paka, ili njegove kćerke, o kojoj ćemo kasnije više govoriti.

Začuđujuće je bilo sve što je don Pako radio, ali daleko od toga da od svih poslova nije imao koristi i rezultata. Zbog svih tih zaduženja on je napredovao i postajao sve bolji da je bio pravi blagoslov sa neba, i uprkos tome što u mladosti nije imao ni prebijene pare, na kraju je uspeo da postane vlasnik lepog zemljišta. Posedovao je dve obradive površine, od kojih je jedna imala 192 ara. Druga je imala samo oko 70 ari, ali pošto je na tom mestu nekada davno bilo groblje, zemlja je bila jako plodna pa su iz nje nicale najsočnije, najkrupnije i najmekše leblebije u celoj pokrajini, od kojih su se mogle postideti i čuvene leblebije iz Alfarnatea⁴.

Don Pako je takođe posedovao i maslinjak površine od oko 550 ari, čije je drveće bilo bujno i rodno, te je svake godine rađalo pozamašnu količinu tada popularnih krupnih maslina, koje bi on začinio tako dobro, da su po mišljenju stručnjaka iz te oblasti, nadmašile i najukusnije masline iz Kordobe, koje je veličao Lope de Vega u svom delu *Gatomakija*⁵.

4 Mesto u provinciji Malaga u Andalaziji. (prim. prev).

5 Feliks Lope de Vega i Karpio (*Félix Lope de Vega y Carpio*) (1562–1635), španski pisac, pesnik i dramaturg, reformator španskog pozorišta i tvorac *nove (španske) komedije*. *Gatomakija* (1634) je burleskna poema u kojoj glavni likovi (mačke) govore o životu u Madridu (prim. prev).

Vladimir Karanović

HUAN VALERA I PODSVESNI ROMAN S TEZOM

Huan Valera¹ (1826-1905), poput Emilije Pardo Basan i Leopolda Alas Klarina, predstavlja autora tzv. «Generacije 1868», koji je veliku pažnju posvećivao teorijskim i estetičkim problemima romana, iako njegova teorija često nije primenjena u sopstvenim književnim delima. Valera se prvenstveno suprotstavlja naturalizmu i zastupa jednu vrstu idealističkog i duhovnog romana (Ferrerias 2010: 229). Konceptija književne umetnosti o kojoj govori Huan Valera zasniva se na klasičnim uzorima, kako grčko-rimskim tako

-
- 1 Huan Valera Alkala-Galijano rođen je u Kordobi 18. oktobra 1824. godine. Pripadao je aristokratskoj lozi Panijega, budući da mu je majka bila markiza, dok mu je otac bio oficir liberalnog političkog usmerenja, što će znatno uticati na ideologiju mladog Huana. Valera je završio studije prava u Granadi i Madridu, dok je 1847. godine započeo diplomatsku karijeru. Službovao je u diplomatskim predstavništvima u Napulju, Lisabonu, Rio de Žaneiru, Drezdenu i Rusiji. Iako još uvek nije bio afirmisani i plodan pisac, postaje član Španske Kraljevske Akademije za jezik 1867. godine. Iste godine se venčao sa Dolores Delavat, devojkom koja je dvadesetak godina bila mlađa. Nakon uspeha brojnih romana tzv. prve faze stvaralaštva (1874-1879), zbog nedostatka novca, Valera se vraća diplomatiji i političkom angažmanu. Odlazi u španske ambasade u Lisabonu, Vašingtonu i Briselu. Nakon povratka u Madrid 1888. godine, piše veliki broj značajnih književnih kritika. Poslednja diplomatska aktivnost bilo je mesto ambasadora u Beču, odakle se vraća 1895. godine zbog lošeg zdravstvenog stanja i sve lošijeg vida. Usledila je i druga faza romanesknog stvaralaštva (1895-1899). Preminuo je u Madridu, 18. aprila 1905. godine.

i iz španskog Zlatnog doba, a posebno na Servantesovom opusu, kojem je posvetio mnogobrojne godine predanog izučavanja (Rodríguez Cacho 2009: 174). Romanopisac koji teži savršenstvu izraza, zainteresovan za žensku psihologiju, gospodar ironije, Huan Valera je jedan od prvih pristalica tzv. idealističkog romana, ako pod tim podrazumevamo ono što je kritika označila kao nezainteresovanost za detaljnije opise romanesknih svetova i istrajnost u opisima duhovnih stanja likova (Ferreras 2010: 229, 230).

Kao teoretičar i kritičar romana, Valera je od početka izražavao nepoverenje prema realizmu. U svom eseju *O prirodi i karakteru romana (De la naturaleza y carácter de la novela, 1860)* roman posmatra iz potpuno drugog ugla u odnosu na vladajući obrazac klasičnog realizma:

«Llamo a la novela poesía, aunque las novelas por lo general se escriben en prosa, porque ni son historia, ni ciencia, ni filosofía, y aunque no estén en verso no dejan de ser parto de la imaginación poética.»² (Valera 2008)

U poznoj fazi Valerinog stvaralaštva nastaju i *Zabeleške o novoj veštini pisanja romana (Apuntes sobre el nuevo arte de escribir novelas, 1887)*. S obzirom na to da je boravio u diplomatskim misijama, Valera nije bio prisutan tokom najžešćih polemika oko naturalizma u Španiji (1881-1885). Njegovi članci su nastali suviše kasno i nisu imali većeg odjeka; napisani su bez jasnog plana i samo mali deo odnosi se na temu iz naslova, a ostatak su digresije i autorova razmišljanja. Međutim, upravo spomenuti skup kratkih osvrti na prirodu naturalizma i naturalističkog romana ključni su za spoznaju Valerine estetske pozicije među teoretičarima španskog romana toga vremena.

2 «Roman nazivam poezijom, iako se romani uglavnom pišu u prozi, i zbog svega toga romani nisu ni istorija, ni nauka, ni filozofija, pa iako nisu napisani u stihu, ipak ne prestaju da budu plod poetske uobrazilje.» (prevod: autor)

Jedna od bitnih ideja jeste da je naturalizam „degenerisana forma romantizma“, a da je klasični realizam predstavljao samo međufazu evolutivnog procesa. Valera ne osuđuje sve aspekte ove tendencije. Izražava svoje pohvale mnogim naturalističkim piscima; međutim, ne slaže se s njihovim obrascem, koji poriče Boga, ističe pesimizam i determinizam. Ovakav stav ne treba da iznenađuje, s obzirom na snažan uticaj tradicije, katoličke doktrine i realističkog književnog postupka (u užem smislu reči), koji predstavlja konstantu gotovo čitave španske književnosti. Valera ipak ističe prevlast imaginacije nad posmatranjem, čime se sve više udaljava od teorije naturalizma koja je osamdesetih godina XIX veka bila dominantna u Španiji:

«Yo quiero que la observación de las acciones y pasiones humanas, de la Naturaleza en general, de la sociedad tal como está organizada, de todo lo real, en suma, sea el fundamento de mis ficciones; yo quiero que todas las criaturas de mi fantasía sean verosímiles, que todos mis personajes vivos, y que el medio ambiente en que los pongo, y la tierra sobre la que los sostengo, sean aire y tierra de verdad o parezcan tales, pues es claro que yo no puedo, ni puede nadie, crear tierra y aire nuevos».³ (prema Aguinaga Alfonso 2008)

Po Valeri, književnost treba da se nadmeće sa prirodom i stvarnošću u procesu stvaranja i umnožavanja mogućih svetova. Valera je na nekoliko mesta u svojim teorijskim tekstovima isticao da mu je namera da oslika običaje i strasti svoje epohe i da umetnički predstavi čoveka i nje-

3 «Želim da posmatranje strasti i ponašanja ljudi, kao i same prirode i društva onakvog kakvo jeste, i svega što je realno, bude osnova mojih dela; želim da sva bića iz moje mašte budu istinolika, da svi moji likovi izgledaju živo, i da okolina u koju ih smeštam i mesto na koje ih postavljam, budu pravi vazduh i zemlja ili da bar tako deluju, budući da je jasno da ja ne mogu, niti bilo ko može, stvoriti novi vazduh i zemlju» (prevod: autor).

gov život. Ako slika bude verna i dobro sačinjena, čitalac će izvući višestruke pouke koje zasigurno mogu biti korisne, iako primarni cilj romanopisca treba da bude oslikavanje, umetnost po sebi, a ne predstavljanje teze, angažovanost, tendencioznost ili didaktičnost (Sánchez García 2009: 82).

Moguće je hronološki izdvojiti dve grupe Valerinih romana, razdvojene periodom od šesnaest godina, tokom kojih je pisac, zaokupljen diplomatskom karijerom, pisao isključivo kritike i nekoliko kratkih prozних formi. Obe grupe započinju maestralnim ostvarenjima: prva grupa, romanom *Pepita Himenes* (*Pepita Jiménez*, 1874), kojem su usledili *Iluzije doktora Faustina* (*Las ilusiones del doctor Faustino*, 1875), *Komendator Mendosa* (*El comendador Mendoza*, 1876), *Praviti se pametan* (*Pasarse de listo*, 1877) i *Donja Lus* (*Doña Luz*, 1879). U drugu grupu spadaju romani *Huanita* (*Juanita la Larga*, 1896), *Duh i telo* (*Genio y figura*, 1897), *Morsamor* (*Morsamor*, 1899) (Shaw 2000: 197). Iako Valerie romane ne možemo okarakterisati kao klasična kostumbristička⁴ dela, koja

4 Postoje dva osnovna značenja termina *kostumbrizam* (šp. *costumbre* – običaj, navika). Prvo obuhvata detaljan pristup i obradu lokalnih, regionalnih ili nacionalnih običaja ili karakteristika ljudi, predstavljenih uglavnom u književnim delima XIX veka. Osim toga, *kostumbrizam* je književna tendencija koja se javlja u periodu romantizma, ali se zadržala, u većoj ili manjoj meri, i u realističkim i naturalističkim romanima. Posebno je razvijena u Španiji, iako vodi poreklo od francuskih romanopisaca, aktuelnih između 1830. i 1870. godine. Najbolji primer prisustva ove književne tendencije jesu *scene ili slike običaja* (*escenas o cuadros de costumbres*), koje su pisali Ramon de Mesonero Romanos, Serafin Estebanes Kalderon i Marijano Hose de Lara. Ova kratka književna remek-dela napisana su u prozi ili stihu, imaju svedenu radnju i mali broj dijaloga, opisuju karaktere, običaje i način života epohe u kojoj se autor nalazi. Često imaju moralizatorsku, didaktičku ili satirinu funkciju. Najznačajniji ekvivalent u francuskoj književnosti jeste zbirka romana *Ljudska komedija* (1842) Onorea de Balzaka, zamišljena kao temeljna studija modernog francuskog društva.

su bila aktuelna u romantizmu, postromantizmu i ranoj fazi španskog realizma, u njima je prisutan snažan element lokalnog, posebno andaluzijskog ambijenta. Valera je osećao nostalgiju prema rodnoj Andaluziji i mestima Kabra i Donja Mensija (Viljabermeha ili Viljalegre u romanima), ali mu je tokom kratkih poseta zavičaju atmosfera brzo postala neizdrživa, što i predstavlja jednu zanimljivu kontradikciju. Uprkos velikoj ljubavi prema svom zavičaju, Valera nije bio provincijalac, već pravi „građanin sveta“ i kosmopolitski aristokrata. Njegov kostumbrizam ogleda se u detaljnom oslikavanju kuća, prirode, ljudi, običaja, folklor, svetkovina, gastronomije andaluzijskog kraja, a sve u cilju stvaranja autentičnog umetničkog dela koje teži poetskom i idealizovanom izrazu i slici sveta (Amorós 2005: 125). U Valerinim romanima ruralnog ambijenta, čija se radnja odvija u andaluzijskim mestima, savremeni život i običaji mogu biti podeljeni u dve osnovne grupe: kolektivni, tradicionalni život naroda, koji ujedno predstavlja osnovu kostumbrizma u regionalnim romanima epohe, ali i pojedinačni životi likova u kojima su oslikani običaji i način života tokom XIX veka i njihovi pogledi na život i svet koji ih okružuje (Marcus 1975: 455).

Po rečima Andresa Amorosa (2005: 295), Valera ne predstavlja stvarnost, već je oslikava; ne opisuje, već priziva, evocira; ne fotografiše stvarnost, već je sanja. Valerina Andaluzija je „sanjana Andaluzija“, nerealna, posmatrana s distance, uz dozu podsmešljive ironije. Iza ambijenta Viljalegreja nalaze se ostaci Grčke i Rima, Arkadije, bukoličke poezije, klasične idile, iako stanovnici Viljalegreja izgovaraju reči koje se ne uklapaju u idilični ambijent.

Roman Huanita (Juanita la Larga) objavljivan je u nastavcima u madridskom časopisu *El Imparcial* od 14.

oktobra do 30. decembra 1895. godine, a naredne, 1896. kao integralna knjiga. Tema udvaranja starijeg gospodina devojci ima autobiografske elemente, budući da je kroz radnju ovog romana verovatno pisac projektovao svoja sećanja iz mladosti ili ne tako daleke zrelosti. *Huanita* nije jedini roman u kojem Valera obrađuje ovu tematiku. Romani *Iluzije doktora Faustina*, *Komendator Mendosa*, *Duša i telo*, *Pepita Himenes* samo su neki od naslova čije stranice obuhvataju ovu temu. U strukturi romana *Huanita* izdvajamo Posvetu, četrdeset i pet poglavlja i Epilog. Celokupno delo može se podeliti na tri celine: prvu, arkadijskog tipa, gde je predstavljena neka vrsta pastoralne idile, uređeni univerzum likova u kojem svako ima određenu poziciju u fiktivnom svetu; drugu, ili tipično realističku, gde su događaji uređeni po logičnom i posledičnom sledu; i treću, u kojoj se pojavljuju i karakteristike likova koje odstupaju od uspostavljenog klišea (González Megía 2006: 42, 43). Po rečima Hosea Montesinosa (1969: 150), sve Posvete ili Prolozi koje Valera piše za svoje romane od izuzetnog su književnoteorijskog i književnoistorijskog značaja, budući da u njima pronalazimo ili delove autorove poetike romana ili podatke o procesu nastanka dela. Ni ova Posveta nije izuzetak, s obzirom na to da u njoj autor razjašnjava određene nedoumice koje se mogu javiti. Već na samom početku Valera se pita da li je delo roman ili ne, te naglašava da se u njemu mogu pronaći i autobiografski elementi. Iako ističe zabavnu vrednost dela, istovremeno odbacujući bilo kakav oblik angažovanosti i ideologije, Valera nije ni bio svestan implicitne ideološke koncepcije koju čitalac u romanu pronalazi.

Romanom *Huanita*, Valera je samo delimično ilustrovao koncept čiste naracije, tj. pripovesti koja ima cilj da zabavi publiku i čitaoca a da se ne bavi savremenim političkim ili ideološkim pitanjima. Stil ovog ali i drugih

Valerinih romana predstavlja antagonizam tadašnjim regionalnim romanima, u kojima pronalazimo veliki broj lokalizama i elemenata narodnog govora. Valerino jezičko umeće, koje se na prvom mestu odnosi na izreke i poslovice, prevazilazi skromni doprinos rane generacije španskih realista (Rodríguez Cacho 2009: 178). Građa za ovaj roman znatno prethodi vremenu pisanja, a u njemu su opisani likovi, predeli i događaji koji su u Valerinom sećanju postojali još od detinjstva provedenog u Andaluziji. Dve protagonistkinje, Huanu i Huanitu, spominje i u kostumbrističkom eseju *Kordovljanka* (*La cordobesa*, 1872), koji je objavljen u okviru veće edicije izdavačke kuće Giharo. Na jednom mestu spominje Huanu, sposobnu, agilnu i domišljatu ženu čija je ćerka nasledila lepotu i stasitost, ali ne i stepen spretnosti i umešnosti koji je imala njena majka (Montesinos 1969: 146). U najvećem broju Valerinih romana kako glavni, tako i sporedni likovi idealizovani su skoro do granice neverodostojnog, što se posebno primećuje u liku Huanite: ona je ponizna i skromna ali istovremeno i raspusna i neobuzdana, mudra, nevina i časna. Don Pako je muški protagonista, detaljno opisan fizički ali i psihološki izdiferenciran. Valera ga predstavlja kao neosetljivog na ljudske slabosti drugih, koje su mu bile dobro poznate nakon dugog perioda rada u lokalnoj upravi. S druge strane, Pako je miroljubiv, dobronameran i povodljiv.

Posebno mesto u romanesknom stvaralaštvu Huana Valere imaju žene. U skladu sa dominantnim poetikama realizma, radnja romana je uglavnom zasnovana na ženskim likovima, njihovim moralnim, društvenim ili psihološkim padovima i porazima. Valera je nastojao da žene predstavi kao samosvesne, samostalne i sposobne predstavnice svog roda, koje mogu biti dostojne saputnice muškom polu a često i dominantne u emotivnim odnosima.

Iako je branio prirodne karakteristike ženskog pola, instinkte i sentimentalnost, smatrajući ih korisnim i čak neophodnim u međuljudskim odnosima, Valera je oštro osuđivao fiziološki determinizam, toliko zastupljen u naturalističkoj koncepciji romana (Amorós 2005: 302). U ovom romanu se predstavljanje dominantnih ženskih likova čini još složenijim, budući da su dve žene suprotstavljenih ideoloških koncepcija i pogleda na život nosioci radnje, Donja Ines Lopes de Roldan i Huanita Larga.

Donja Ines je fascinantan lik, tipično andaluzijskog ambijenta. Sve što je okružuje sjajno je, učeno, prefinjeno, osim njenog oca, koji je, po njenom mišljenju, prosečan i običan čovek. Vrlo je ohola i ponosna na svoje poreklo i obrazovanje, te se u svakom trenutku trudi da ponizi one koje smatra inferiornijim. Ines je kći protagoniste, don Paka, a udajom za Alvara Roldana je uspela da dostigne viši društveni položaj, te život nastavi poput predstavnika imućne aristokratije, uz luksuz i različite vrste suvišnih hirova. Udajom se menja i njena ideologija, s obzirom na to da okolina više nije dovoljno dobra za nju niti je spremna da pokaže bilo kakvu empatiju prema meštanima. Poseban prezir Ines pokazuje prema Huani i Huaniti, budući da je Huanita nezakonita kći, plod strasne ljubavi, a majka pokušava da je izvede na pravi put sopstvenim radom i zalaganjem. Uprkos otvorenom neprijateljstvu donja Ines prema Huaniti, odbranom sopstvene časti i upornim i strpljivim približavanjem surovoj ćerki don Paka, Huanita odnosi ideološku pobedu na kraju dela: moguće je postići promenu starog režima i društvene organizacije, ali je neophodno istovremeno prihvatiti pravila funkcionisanja moći i biti sastavni deo društva, pošto se promene realizuju iz same srži, iznutra.

Odlika koju deli većina Valerinih dela u kojima su protagonistkinje žene, s romanom *Huanita* jeste po-

nos i stav samosvesne žene. Huanitin ponos, s druge strane, potiče od njenog skromnog porekla, budući da ne može da prihvati neprikladnu društvenu poziciju koja joj je nepravedno nametnuta, uprkos sposobnostima i razvijenoj inteligenciji. Time što odbacuje društvene stepene koje su joj nametnute, Huanita disciplinuje sopstvenu volju, te je u neprestanom sukobu sa okolinom. Njena borba ima dvostuki cilj: afirmacija sopstvenih prava i obezbeđivanje adekvatnog položaja u društvu (Montesinos 1969: 154).

Don Andres Rubio predstavlja šematski lik osmišljen da bude pomoćno sredstvo u razvoju drugih likova, posebno donje Ines, ali i Huanite. Predstavlja realistu i čoveka od akcije, iskusnog i sposobnog muškarca, aktuelnog u svim vremenima i na svim prostorima. Predstavlja tipičan lik tzv. *kasikea*, lokalnog veleposednika i gazde čija je moć ležala u bogatstvu, zemlji i uspešnim poslovima od kojih je zavisila zajednica. Po pravilu, likovi lokalnih moćnika ne pripadaju aristokratiji, već nižim slojevima, a na društvenoj lestvici su se podigli zahvaljujući sposobnostima i razvijenoj inteligenciji. Ovaj tip likova pojavljuje se u XVIII veku i simboliše praktično umeće koje čoveku omogućava da iskoristi potencijale sveta koji ga okružuje (Sánchez García 2009: 121). Likovi ovog romana, uprkos Valerinom odbijanju da se prikloni romanu s tezom, imaju funkciju da prikažu društvo koje se nalazi u procesu temeljne transformacije: nemaju samo aristokrate moć i uticaj, već svi oni koji su do pozicije došli sopstvenim sposobnostima, bez obzira na skromno poreklo; moć je novac a novac u modernom španskom društvu (druga polovina XIX veka) imaju i bogati zemljoposednici i uspešni trgovci (Sánchez García 2009: 126). Od glavnih likova još treba spomenuti i Huanitinu majku, stasitu, sposobnu i umešnu Huanu, čija je osnovna preokupacija održanje

prividnog reda. Huana svojim svakodnevnim narodnim andaluzijskim govorom ima zadatak da približi čitaocu epohu i likove s kojima se identifikuju.

Roman je ispriповedan u trećem licu, iako su prisutne konstantne intervencije autora u prvom licu, u slučajevima kada se otkrivaju određeni detalji o likovima ili se daje dodatna informacija bez koje bi njihov opis bio neverodostojan. Narator nije poistovećen sa protagonistom, ali je sveznaјуći i apsolutni gospodar narativnog sveta. Valera primenjuje drevni princip mistifikacije zauzimajući distancu između sebe i teksta, ističući da on nije autor pripovesti, već prenosi priču koju je čuo od prijatelja. U ovom romanu, Valera likove posmatra sa visine, postavlja se iznad njih, gledajući ih pogledom punim ironije, posebno predstavnike buržoazije, koji sve više liče na likove iz kratkih šaljivih dramskih formi. Upravo u ovom aspektu dela, Valera ima priliku da predstavi komične i zabavne strane života, poput Servantesa, kojem se posebno divio i čijim se stvaralaštvom bavio tokom čitavog života. Po uzoru na Servantesa, Valera ističe groteskne aspekte likova, zasnovane na ideologiji minornosti, a uspeva i da ih ismeje ne izazvavši preterani bol, zabavljajući čitaoca slikom ljudskih slabosti. Huan Valera ovim romanom pokušava da napravi spoj suprotstavljenih elemenata: tradicionalizma i modernosti; religioznosti i paganizma; klasicizma i demokratičnosti (González Megía 2006: 69, 70).

Roman *Huanita* okarakterisan je kao „poslednja klasična idila španske književnosti“ i u sebi sjedinjuje elemente romana u nastavcima, romantizma i realizma, koji se prepliću tokom poslednje trećine XIX veka. Valera meša fikciju i stvarnost, realno i maštu, propuštajući fiktivni svet kroz prizmu koja udaljava, estetizuje stvarnost i pomera njene očekivane granice. U romanu nema ničeg suvišnog: strukturni delovi priče dobro su povezani

i međusobno uslovljeni. Pronalazimo viziju sveta Huana Valere na zalasku života ali i sećanje na detinjstvo i rodnu Andaluziju (González Megía 2006: 77, 78). Po rečima Remedios Sanćes Garsija (2009: 298), roman *Huanita* je jedan od ideološki najsnažnijih Valerinih romana. Uprkos tome, Valeru su estetički subjektivizam i umereni konzervativizam sprećili da svoju romanesknu delatnost usmeri ka nekoj vrsti etićke ili sociološke književnosti. Budući da je bio pristalica larpurlartizma, smatrao je da je poezija, tj. roman, unižen ukoliko se stavi u službu nauke, ali i kada postaje fiktivna prića koja za zadatak ima odbranu odrećene teze (Sotelo Vázquez 1988: 522).

Uprkos stavu mnogih kritićara i istorićara književnosti da je ovo kostumbristićko delo, slika obićaja stanovnika Andaluzije, izvesno je da kostumbrizam u ovom romanu predstavlja samo jedan manje bitan konstitutivni element, budući da se nalazi u osnovi dela poput izbledelih tragova (po rećima Virdžinije Vulf, predstavlja „odskoćnu dasku romanopiscu da izvede salto“). Reć je o jednom intelektualnom, poetskom i ironijskom romanu, klasićnog romanesknog okvira. Perspektiva koju autor zauzima usmerena je ka subjektivnoj predstavi likova, koji su opisani sa eksplicitnom ljubavlju i privrženošću (Amorós 2005: 308). Neprestano mešajući ozbiljne situacije sa komićnim ili čak grotesknim, Valera postiže svoj cilj: ovaj roman ćitalac prati s osmehom na licu, koji često može biti širok i intenzivan.

LITERATURA:

- Aguinaga Alfonso, Magdalena. “Valera y Galdós: dos concepciones del modo de novelar”,

<<http://www.cervantesvirtual.com/FichaObra.html?portal=53&Ref=10609>> (15.07.2008)

- Amorós, Andrés. *La obra literaria de don Juan Valera: la "música de la vida"*. Madrid: Editorial Castalia, 2005.
- Ferreras, Juan Ignacio. *La novela en España. Historia, estudios y ensayos (Tomo IV. Siglo XIX. Segunda parte, 1868-1900)*, Madrid: La biblioteca del laberinto, 2010.
- González Megía, Marta. "Introducción" in: Valera, Juan. *Juanita la Larga*, edición de Marta González Megía, Madrid: Ediciones Akal, 2006. pp. 11-88.
- Marcus, Roxanne B. *Contemporary Life and Manners in the Novels of Juan Valera*, Hispania, vol. 58, No. 3 (Sep. 1975), pp. 454-466.
- Montesinos, José F. *Valera o la ficción libre*, Madrid: Editorial Castalia, Colección Estudios sobre la novela española del siglo XIX, 1969.
- Pedraza Jiménez, Felipe B. y Rodríguez Cáceres, Milagros. *Manual de literatura española, Vol. VII Época del Realismo*, Tafalla (Navarra): Cénlit Ediciones, 1983.
- Rodríguez Cacho, Lina. *Manual de Historia de la literatura española, Vol. 2 (Siglos XVIII al XX, hasta 1975)*, Madrid: Editorial Castalia, Colección Castalia Universidad, 2009.
- Sánchez García, Remedios. *Valera, ingenio y mujer. El imaginario femenino en las novelas de Juan Valera*, Madrid: Visor Libros, 2009.
- Shaw, Donald L. *Historia de la literatura española, vol. 5 El siglo XIX*, Barcelona: Editorial Ariel, 2000.
- Sotelo Vázquez, Adolfo. "Juan Valera y el arte de la novela, según Manuel de la Revilla" in: Yvan Lissorgues (ed.) *Realismo y naturalismo en España en la segunda mitad del siglo XIX*. Barcelona: Editorial Anthropos, pp. 515-530.
- Valera, Juan. "De la naturaleza y carácter de la novela", <<http://www.cervantesvirtual.com/FichaObra.html?portal=10636>>(15.07.2008)

Izdavač:
PI-PRESS

Za izdavača:
Dragana Pejić Randelović

Odgovorni urednik:
Sonja Žikić

Urednik edicije:
Vladimir Karanović

Lektura i korektura:
**Ivana Kostadinović i
Valentina Aleksić**

Tehničko uređenje:
Milan Branković

Štampa i distribucija:
PI-PRESS, Pirot, Đeram 32,
010/346-619

Tiraž: 1000
ISBN 978-86-6023-188-0